

УДК: 37. 011. 3 - 051: 373. 3

І.А. КОВАЛЬЧУК

**СВІТОГЛЯДНА КУЛЬТУРА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ:
КРИТЕРІАЛЬНИЙ АНАЛІЗ**

Резюме. У статті здійснено аналіз сучасних досліджень світоглядної культури студентської молоді. Виділено її основні компоненти, докладно розкрито їх зміст. Встановлено основні критерії, за якими можна виявити рівень вихованості світоглядної культури майбутнього вчителя початкових класів, та їх показники.

Ключові слова: світоглядна культура, критерії, показники, вчитель початкових класів.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку українського суспільства особливо значимим стає процес виховання світоглядної культури молоді як основної спрямовуючої сили розвитку майбутнього нашої держави. Цінності сучасної української молоді, їхні ставлення до культури рідної країни, її історії, здобутків та досягнень є вагомими при визначенні вектору політичного, економічного та соціального руху країни. На жаль, перехід до ринкових відносин, капіталізація українського суспільства негативно впливають на ціннісне ядро та ментальність молоді. Часто пріоритетними виступають цінності матеріального характеру, які визначають прагнення молоді до добробуту, досягнутого будь-якими засобами. У зв'язку з цим актуальності набувають проблеми виховання світоглядної культури молоді як основи соціально значущого способу її життєдіяльності, її майбутньої професійної діяльності.

Особливої гостроти набуває проблема формування світоглядної культури майбутніх учителів, зокрема, вчителів початкових класів, оскільки саме вони виступають першими референтними особами, які здійснюють цілеспрямований педагогічний вплив на особистість майбутніх громадян нашої держави. Саме рівень вихованості світоглядної культури учителів початкової школи обумовлює особливості їхніх навчально-виховних дій, вектор прийнятих рішень під час виховної взаємодії з дітьми, обумовлює вибір методів та засобів педагогічної співпраці з вихованцями, слугує основним прикладом, який всотують на підсвідомому рівні учні.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Освітньо-філософські засади світоглядного виховання майбутніх учителів знайшли своє відображення у працях В. Андрушенка, Л. Губерського, І. Зязюна, М. Євтуха, В. Кременя, М. Нікандрова, О. Сухомлинської та ін. Роль духовних цінностей у становленні світогляду студентської молоді вивчали О. Белих, Є. Бондаревська, О. Олексюк, О. Семашко, Д. Чернилевський, Г. Шевченко та ін. Дослідженням різноманітних чинників виховання світоглядної культури у старшокласників, студентської молоді, майбутніх учителів трудового навчання займалися К. Барбакова, Н. Крамська, Г. Позизейко, В. Смікал, О. Шаповал та інші. Проте серед проаналізованих досліджень не зустрічаються роботи, присвячені дослідженню специфіки виховання світоглядної культури у майбутніх учителів початкових класів, її структури, критеріїв та показників.

З огляду на вищезазначене **метою** даної статті є аналіз поглядів сучасних дослідників на проблему виховання світоглядної культури, її основні компоненти, на які може здійснюватись виховний вплив, з метою встановлення критеріїв та показників її вихованості.

Виклад основного матеріалу. О. Шаповал [7], яка вивчала особливості формування світоглядної культури старшокласників у процесі засвоєння знань про людину і суспільство, виділяє лише три основні аспекти світоглядної культури, які на думку дослідниці, піддаються педагогічному впливові: наявність і свідоме засвоєння учнем світоглядних знань, усвідомлення особистістю школяра його ставлення до світоглядного змісту навчального матеріалу та готовність особистості до реалізації власних світоглядних переконань у практичній діяльності. Тому й для визначення рівня сформованості світоглядної культури дослідниця використовує пізнавальний, оцінно-ціннісний і діяльнісний критерії з розгалуженою системою показників.

На нашу думку, світоглядні знання, свідоме ставлення до світоглядного знання та готовність до використання його на практиці не відображають цілісну структуру світоглядної культури. Здебільшого, вони представляють когнітивну складову. Дещо побіжно враховуються емоційна, волева та духовно-моральна сфери (представлені науковцем як елементи виділених аспектів), які, на нашу думку, є досить важливими складовими світоглядної культури особистості. Припускаємо, що така оцінка дослідницею світоглядної культури пов'язана із специфікою вікової групи, на якій проводилося дослідження. У старшому шкільному віці відбувається первинне формування світоглядної культури, для якого, безперечно, основну роль відіграє змістове наповнення оточуючої дитину інформації та її оцінні характеристики. Тому надалі представимо аналіз лише досліджень (Л. Абросімової, Т. Горохівської, М. Долженко, Г. Позизейко, В. Смікал, В. Шамсутдінової), присвячених проблемам виховання світоглядної культури у студентської молоді.

У психологічній структурі світоглядної культури людини Г. Позизейко [4] виокремлює когнітивний, емоційно-ціннісний, мотиваційно-смісловий, саморегуляційний та діялісно-продуктивний компоненти, які виявляються у сферах світорозуміння, світосприйняття, світовідношення, самовідношення та світоперетворення відповідно. Критеріями світоглядної культури людини науковець вважає науково-теоретичну готовність, духовно-моральну зрілість, поведінково-вольову готовність, професійну компетентність та соціальну компетентність.

В. Смікал [5], яка досліджувала особливості виховання світоглядної культури майбутнього вчителя засобами мистецтва, у структурі світоглядної культури, на яку здійснюється формувальний вплив, розрізняє

такі компоненти як комплекс знань про природу, суспільство і людину; метод мислення, світоглядні цінності, світоглядну активність особистості. З метою вияву змін у рівні сформованості світоглядної культури дослідницею запропоновано три групи критеріїв: когнітивні, емоційно-ціннісні та творчо-діяльнісні.

Вагомими для нашого дослідження є погляди В.Шамсутдінової [6], яка досліджувала вплив народно-музичної творчості татарського народу на виховання світоглядної культури студентів. На думку науковця, педагогічний вплив здійснюється на когнітивний, емоційно-ціннісний, мотиваційно-смысловий, діяльнісно-продуктивний та саморегуляційний компоненти. Ефективність формувального процесу дослідниця пропонує визначати за такими критеріями як науково-теоретична готовність до вивчення культури, духовно-моральна зрілість в актуалізації культурних традицій, готовність до саморегуляції соціокультурних дій та вчинків, професійна компетентність у збереженні культурних традицій, соціальна компетентність у міжкультурному діалозі.

Л. Абросімова [1], досліджуючи виховання світоглядної культури студентів у ВНЗ гуманітарного профілю, виділяє у структурі світоглядної культури особистості п'ять компонентів: мотиваційно-цільовий, емоційно-ціннісний, когнітивний, операційно-діяльнісний та рефлексивний. Критеріями сформованості світоглядної культури дослідниця вважає науково-теоретичну готовність, духовно-моральну зрілість, поведінково-вольову готовність, професійну компетентність та соціальну компетентність.

Ідентичну позицію представляє Т.Горохівська [2], яка у своєму дослідженні щодо виховання світоглядної культури майбутніх вчителів історії у процесі фахової підготовки спирається на такі компоненти світоглядної культури як когнітивний, мотиваційний, емоційно-ціннісний, саморегулятивний, діяльнісний. Ураховуючи зазначені структурні компоненти світоглядної культури науковець встановила як критерії її сформованості в процесі фахової підготовки науково-теоретичну готовність, духовно-моральну зрілість майбутнього учителя, соціальну компетентність, професійну компетентність та готовність до саморегуляції.

Результати дослідження М.Долженко [3] перегукуються з науковими знахідками В.Смікал. До структури світоглядної культури науковець включає комплекс знань про природу, суспільство і людину; метод мислення, який, поєднуючись зі знаннями, формує принципи взаємодії людини зі світом та її самопізнання, світоглядні цінності, світоглядну активність особистості. Дослідницею виокремлено такі критерії оцінки рівня вихованості світоглядної культури: когнітивні, емоційно-ціннісні та творчо-діяльнісні.

Щодо психологічної структури світоглядної культури варто зазначити, що усі науковці звертають увагу на наявність у ній когнітивного компонента (комплексу знань про природу, суспільство і людину, методу мислення), емоційно-ціннісного, мотиваційного (мотиваційно-смыслового, мотиваційно-цільового, світоглядних цінностей), діяльнісного (діялісно-продуктивного, операційно-діялісного, світоглядної активності) та саморегулятивного (рефлексивного).

Аналіз критеріальних моделей світоглядної культури у сучасних дослідженнях, дозволив з'ясувати, що більшість науковців (Л.Абросімова, Т.Горохівська, Г.Позизейко, В.Шамсутдінова) схилиються до п'яти основних критеріїв світоглядної культури, серед яких виділяють: науково-теоретичну готовність, духовно-моральну зрілість, поведінково-вольову готовність (або готовність до саморегуляції), професійну компетентність та соціальну компетентність.

Позитивно оцінюючи дослідження психологічної структури світоглядної культури, здійснене зазначеними науковцями, відзначаємо його глибину та універсальність. Проте, користуючись власними міркуваннями та баченням світоглядної культури, ми б співвіднесли науково-теоретичну готовність, професійну компетентність та соціальну компетентність з когнітивним компонентом, розглядаючи їх як показники єдиного теоретико-компетентнісного критерію. Критерієм, який відповідає саморегуляційному та діялісно-продуктивному компонентам вважаємо поведінково-вольову готовність, а духовно-моральну зрілість співвідносимо з емоційно-ціннісним та мотиваційно-смысловим компонентами. Власну позицію в проєкції на особистість майбутнього вчителя початкових класів ми відобразили у критеріальній моделі світоглядної культури, представленій нижче.

Спираючись на здійснений аналіз наукових праць та досліджень у структурі світоглядної культури майбутнього вчителя початкових класів виокремлено наступні компоненти:

- змістовий (когнітивний) (інформація про світ, про себе, про людину та світ, способи взаємодії у суспільстві та у професійній діяльності, професійно-значущі цінності, які перетворилися на особистісно значущі й є складовими власної світоглядної ієрархії цінностей);
- мотиваційно-ціннісний (потреби, мотиви, установки, професійні цінності та ціннісні орієнтації, які визначають у подальшому вибір цілей, шляхів та засобів розвитку особистості як особистісного, так і професійного);
- рефлексивно-діялісний (реалізація потреб особистісного професійного зростання, можливість застосовувати певні способи та прийоми професійної діяльності, орієнтовані на основні світоглядні цінності; аналіз та оцінку вхідних (зовнішніх) професійних установок та норм, власної професійної діяльності та поведінки, оцінювання образу власного "Я", перспектив саморозвитку з огляду на власні світоглядні цінності тощо).

Таке бачення структури світоглядної культури, її критеріїв та показників перегукується з позицією, представленою у дослідженнях М.Долженко та В.Смікал, які зазначаються три групи критеріїв: когнітивні,

емоційно-ціннісні, творчо-діяльнісні. Кожен виокремлений нами компонент світоглядної культури представлено встановленими критеріями – основними ознаками, які найбільш яскраво його визначають (рис. 1).

На основі теоретичного аналізу науково-педагогічної літератури виділено показники критеріїв вихованості світоглядної культури, які у дослідженні тлумачаться як складові критеріїв та є їх ознаками.

Так, показниками теоретико-компетентнісної готовності вважаємо знання власних особливостей, здатностей, інтересів та можливостей, усвідомлення професійного ідеалу; знання про людину, про соціум, сучасні виховні парадигми, про способи та методи гуманістичної взаємодії з учнями, знання сучасних технологій та методики впливу на учнів; знання про світ, способи творчого перетворення реальності.

Рис. 1. Критеріальна модель світоглядної культури майбутнього вчителя початкових класів

Духовно-моральну зрілість майбутніх вчителів початкових класів можна визначити через дослідження рівня вихованості моральних відчуттів, вольових якостей, розвиненості духовних почуттів, етичних та естетичних ставлень; сформованості гуманістичних орієнтацій, прагнень, гуманістичних особистісних переконань, ідеалів, установок, гуманістичної спрямованості; сформованості інтересу до світоглядних проблем, здатності емоційно реагувати і оцінювати світ людського буття тощо.

Щодо поведінково-вольової готовності студентів, то її показниками вважаємо навички роботи над собою, навички творчої самореалізації, навички саморегуляції, володіння методами самовдосконалення; навички екологічного впливу на учнів, володіння методикою взаємодії з учнями; навички впливу на оточуюче середовище, екологічне перетворення світу за законами краси.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, здійснений аналіз сучасних досліджень світоглядної культури студентської молоді дозволив сформувати власну точку зору на її структуру. Так, виділено змістові, мотиваційно-ціннісні та рефлексивно-діяльнісні компоненти, докладно розкрито їх зміст. Встановлено основні ознаки (критерії), за якими можна виявити рівень вихованості світоглядної культури (теоретико-компетентнісну готовність, духовно-моральну зрілість та поведінково-вольову готовність), та їх показники. Звертається увага на корелятивні зв'язки між змістом світоглядної культури та показниками критеріїв її вихованості.

Ураховуючи виокремлені критерії вихованості світоглядної культури та їх показники, предметом подальших досліджень вважаємо пошук імовірних шляхів та засобів виховного впливу з метою розвитку окремих компонентів світоглядної культури майбутнього вчителя початкових класів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абросимова Л.Ф. Формирование мировоззренческой культуры студентов в вузе гуманитарного профиля [Текст]: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01, 13.00.08 / Л.Ф. Абросимова; филиал в г. Кисловодске ГОУ ВПО «Российский государственный социальный университет». – Смоленск, 2009. – 23 с.
2. Горохівська Т.М. Формування світоглядної культури майбутніх вчителів історії у процесі фахової підготовки [Текст]: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Т.М. Горохівська; Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка. – Вінниця, 2009. – 23 с.
3. Долженко М.В. Виховання світоглядної культури у студентів гуманітарних факультетів вищих навчальних закладів [Текст]: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 / М.В. Долженко; Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля. – Луганськ, 2011. – 22 с.
4. Позизейко Г.В. Становление мировоззренческой культуры личности в условиях профессионального образования в вузе [Текст]: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Г.В. Позизейко; Орловский государственный университет. – Брянск, 2002. – 21 с.
5. Смікал В.О. Формування світоглядної культури майбутнього вчителя засобами мистецтва [Текст]: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / В.О. Смікал; Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К., 2002. – 22 с.
6. Шамсутдинова В.Р. Формирование мировоззренческой культуры студента ССУЗ в процессе изучения татарского народно-музыкального творчества [Текст]: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / В.Р. Шамсутдинов; Институт педагогики и психологии профессионального образования Российской академии образования. – Казань, 2008. – 16 с.

7. Шаповал О.А. Формування світоглядної культури старшокласників у процесі засвоєння знань про людину і суспільство [Текст]: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.09 / О.А. Шаповал; Волинський державний університет імені Лесі Українки. – К., 2000. – 19 с.

И.А. КОВАЛЬЧУК. МИРОВОЗРЕНЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ: КРИТЕРИАЛЬНЫЙ АНАЛИЗ

Резюме. В статье осуществлен анализ современных исследований мировоззренческой культуры студенческой молодежи. Выделены её основные компоненты, подробно раскрыто их содержание. Установлены основные критерии, по которым можно выявить уровень воспитанности мировоззренческой культуры будущего учителя начальных классов, и их показатели.

Ключевые слова: мировоззренческая культура, критерии, показатели, учитель начальных классов.

I.A. KOVALCHUK. IDEOLOGICAL CULTURE OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS: CRITERIA ANALYSIS

The summary. The article analyzes modern researches devoted to the ideological culture of the student youth. Its main components are highlighted in and their contents are detailed disclosed. We set the basic criteria and their indicators with which the level of education of ideological culture of the future primary school teachers can be identified.

Key words: ideological culture, criteria, indicators, primary school teacher.

Одержано редакцією 15.07.2014 р.

УДК: 372. 881. 111. 1: 378

I.M. ВСТРОВА

РОЛЬ КРЕАТИВНОГО ПИСЬМА У НАВЧАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

Резюме. У статті висвітлюється роль креативного письма та доцільність його застосування на заняттях з англійської мови у педагогічних університетах.

Ключові слова: письмове мовлення, креативне письмо, навчання іноземної мови.

Постановка проблеми. Включення креативного письма до навчання студентів творчому писемному мовленню є одним з пріоритетних напрямів у системі навчання іноземної мови у вищих навчальних закладах. Гуманістичний характер сучасної освіти, необхідність вільного розвитку особистості переносить акцент з вузько профільного підходу у підготовці спеціалістів на різносторонній інтелектуальний та духовний розвиток студента. Особливо важливим є підготовка освічених, творчо мислячих педагогів, які здатні цілісно сприймати та аналізувати складні життєві проблеми, шукати нові нестандартні рішення. Тому важливою вимогою до підготовки студентів педагогічних університетів постає розвиток творчих здібностей та їх використання у майбутній професійній діяльності, що і зумовлює актуальність нашого дослідження. Крім вище сказаного, нагальність наукової розвідки зумовлена загалом незначною увагою до навчання писемного мовлення. Письмові завдання на заняттях з іноземної мови зазвичай не спрямовані вдосконалювати творчі можливості студентів та використовуються у навчальному процесі у якості допоміжної функції або як засіб контролю інших видів діяльності. Недосконалим також на думку вчених є сам процес формування навичок писемного мовлення, зокрема керування навчальною діяльністю студентів не завжди сполучається із принципами співробітництва викладача і студентів, взаємодії та взаємодопомоги студентів, а також з інтегрованим використанням групових та індивідуальних форм роботи [1, 1]. Слід зазначити, що в останні роки інтерес до навчання креативному письму англійською мовою посилюється також завдяки роботі американських волонтерів корпусу миру у вищих навчальних закладах України, оскільки саме у США викладання такого предмета є досить популярним і має тривалу історію [7, 165-166].

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема писемного мовлення розглядалася багатьма відомими вченими. Серед них Є. Бабушис, Б. Беляєв, Л. Виготський, М. Гец, А. Давиденко, І. Зимня, К. Лазаренко, О. Леонтєв, О. Лурія, Л. Мазунова, С. Ніколаєва, Т. Рябова, Г. Тейлор, І. Торренс та інші. Донині не отримала належного теоретичного обґрунтування питання формування письмової компетенції студентів засобами технології креативного письма у вітчизняній методиці викладання іноземних мов. Аналіз досліджень показує відсутність методичних навчальних посібників та рекомендацій по навчанню іншомовному творчому письму. Є наукові розвідки на матеріалі німецької, англійської мови, апробовуються курси креативного письма в програмах підготовки студентів-лінгвістів [2, 4, 8]. Технологія креативного письма розглядається такими зарубіжними вченими як І.Бьотхер, П.Витти, Н.Гольдберг, Н.Еверетт, Дж.Кемерон, Л.ЛаБрантс, А.Ламотт, М.Л.Марксберри, Дж.Ямагачи.

Мета статті – обґрунтувати значущість креативного письма у процесі навчання англійської мови у педагогічних університетах.

Виклад основного матеріалу. Спершу зазначимо, що у науковій літературі використовуються терміни «письмо» та «письмове мовлення». Термін «письмо» у методиці викладання іноземної мови вживається у